

ЧАСТИНОМОВНІ ПАРАМЕТРИ СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД НОВІТНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

Коробова І. О.

teacher-ira@mail.ru

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Дата надходження 06.02.2019. Рекомендовано до друку 27.02.2019.

У статті розглянуто частиномовні параметри словотвірних гнізд новітніх запозичень. Основну увагу приділено особливостям словотвірного освоєння неозапозичень в українській мові. Визначено лексико-семантичні групи похідних одиниць у межах словотвірних гнізд новітніх запозичень. З'ясовано словотвірну спроможність новітніх запозичень на українськомовному ґрунті. Проаналізовано способи творення похідних слів у складі словотвірних гнізд неозапозичень. Спостережено високу словотвірну спроможність новітніх запозичень у творенні складних слів – композитивів та юстапозитивів. Схарактеризовано структурні особливості іменникових складних слів, утворених від неозапозичень.

Ключові слова: неозапозичення, новітнє запозичення, словотвірне гніздо, дериваційний потенціал, словотвірне освоєння, дериват, твірна основа, похідне слово.

The paper discusses the part-of-speech parameters of the word families of the latest borrowings. The main attention is paid to the peculiarities of the word formative development neo-borrowings in the Ukrainian language. The lexical-semantic groups of derivative units within the word families of the newest borrowings have been defined. The word-formation ability of the newest borrowings in the Ukrainian-language context has been figured out. The ways to create derivative words in the composition of word families of the newest borrowings have been analyzed. The high word forming ability of the newest borrowings in creation of difficult words – composites and juxtaposites – has been found out. Structural peculiarities of compound nouns formed from neo-borrowings have been described.

Keywords: neo-borrowings, latest borrowings, word family, derivational potential, word-forming assimilation, derivative word, forming basis, derived word.

Як відомо, у світі немає жодної мови, у лексиці якої не було б запозичень з інших мов, тому що жоден народ, носій і творець своєї мови, не живе ізольовано від інших народів. Процес засвоєння слів якоюсь мовою з інших мов є одним з істотних шляхів збагачення її словникового складу, робить її гнучкішою, виразнішою.

Функціонуючи на новому мовному ґрунті, новітні запозичення поступово пристосовуються до всіх систем української мови.

Свідченням словотвірного освоєння новітніх запозичень українською мовою є їхня здатність формувати словотвірні гнізда – комплексні словотвірні одиниці, які об'єднують похідні слова зі спільним коренем, упорядковані відношеннями словотвірної похідності (Коробова, 2018, с. 146).

На сучасному етапі розвитку української дериватології увагу багатьох мовознавців привернуло дослідження словотвірного гнізда. Мовознавці аналізують семантико-словотвірну структуру гнізд окремих частин мови. У низці праць розглянуто словотвірні гнізда з вершинними іменниками та прикметниками (З. Валюх, В. Грещук, О. Дияк, В. Березенко, М. Федурко, Г. Пристай), прислівників (В. Березенко), дієслів (Г. Василевич, С. Гірняк, М. Голянич, І. Демешко, Н. Клименко, М. Лесюк), запозичень англо-американського, німецького, італійського, французького походження, словотвірні гнізда (Н. Іщенко, Л. Кислюк, Є. Карпіловська, Г. Новак, В. Фурса), словотвірні гнізда окремих слів (С. Жарко, І. Шпітько, М. Пігур). Питання частиномовних параметрів словотвірних гнізд новітніх запозичень залишається відкритим, що і зумовлює **актуальність** нашої розвідки.

Мета пропонованої статті – проаналізувати словотвірні гнізда з вершинним неозапозиченням в українській мові. Поставлена мета передбачає розв’язання таких завдань: 1) дослідити особливості словотвірного освоєння новітніх запозичень в українській мові; 2) проаналізувати способи творення та структуру похідних одиниць у межах словотвірних гнізд новітніх запозичень; 3) визначити лексико-семантичні групи похідних слів у цих словотвірних гніздах.

Кожне словотвірне гніздо має визначену структуру, і кожен його компонент посідає передбачене системою мови місце. Усі деривати у гнізді розташовані за принципом послідовного підпорядкування одних іншим, що виявилось в ступінчатому характері словотворення (Винокур, 1959, с. 420).

Межі гнізда не мають чіткого окреслення. Воно може поповнюватися новими похідними словами або ж втрачати деякі з них.

Похідні слова, які О. Земська (1978) назвала особливими одиницями номінації з унікальними й неповторними властивостями (Земская, Кубрякова, с. 113), становлять надзвичайно потужну динамічну підсистему в лексичній системі будь-якої мови, постійно збагачуючи її. Активне збагачення словникового складу української мови відбувається за рахунок участі в процесах деривації не тільки питомих і давно запозичених твірних слів, але й унаслідок творення дериватів від новозасвоєних чужомовних одиниць у ролі твірних основ. Це засвідчують передусім різнотипні лексикографічні джерела, зокрема кореневі словники та словники нової української лексики, опубліковані на початку ХХІ століття.

Продукуючи похідні одиниці різної семантики і структури за українськими словотвірними моделями словотворення, запозичені слова виявляють свій словотвірний потенціал, який Н. Клименко (2004) визначає як “здатність слова бути твірним, основою для творення нових слів” (Українська мова: енциклопедія, с. 625). Участь неозапозичень у дериваційних процесах є показником їх словотвірного освоєння українською мовою.

Потрібно зазначити, що свою словотвірну спроможність чужомовні лексеми виявляють неоднаково. Це зумовлено різними мовними й позамовними чинниками. Дослідники встановили, що важливими чинниками впливу на дериваційну поведінку неозапозичень є їхня лексична і граматична семантика, фонеморфемна структура, ступінь словотворення, тривалість функціонування в мові, активність уживання тощо.

Неозапозичення активно виявляють свій дериваційний потенціал у творенні іменників. Іменникові деривати утворюють кількісно найбільшу групу в складі словотвірних гнізд. З-поміж них виокремлюємо конкретні й абстрактні суфіксальні субстантиви та складні іменники-композиції та юкстапозити. Суфіксальні похідні одиниці з вершинами-неозапозиченнями сформували декілька лексико-семантичних груп у межах словотвірних гнізд.

Однією з найрозлогіших за кількісним складом є лексико-семантична група *найменувань осіб за професією, сталим чи тимчасовим видом занять*. До цієї групи належать суфіксальні іменники із суфіксами різної продуктивності: **-ник, -ист / -іст, -ець, -івець**, мотивованих неозапозиченнями різної семантики і структури, пор.: *аваль* → *аваліст, авальник*; *айті*, *IT* → *айтішник / IT-шник*; *арт-рекрут* → *арт-рекрутист*; *багі* → *багіст*; *блог* → *блогіст*; *бодисерфінг* → *бодисерфінгіст*; *бренд* → *брендист*; *вейкборд* → *вейкбордист*; *вейксерфінг* → *вейксерфінгіст*; *інвент* → *інвентівець*; *інтернет* → *інтернетник, інтернетівець*; *есемес* → *есемесник, есемесист*; *онлайн* → *онлайнівець*; *піар* → *піарник, піарівець*; *суші* → *сушіст*; *скейтборд* → *скейтбордець, скейтбордист*; *скейт* → *скейтівець*; *скімборд* → *скімбордець*; *файл* → *файліст*; *флуд* → *флудист*; *чат* → *чатник, чатівець* та ін. Напр.: *Україна стала спільною цінністю і україномовних, і російськомовних, і євреїв, і вірмен, і анархістів, і націоналістів, і митців, і айтішників* (Д, № 179–180, 26–27.09.2014, с. 20); *Хто у нас імідж псує? Працівники преси, телебачення, ось це інтернетники додалися* (Д, № 118, 11.07.2012, с. 7); *У суші-барі, якщо сісти одразу біля барної стійки, за якою готують, сушіст може передати страву одразу в руки* (<http://infomisto.com/uk/rivne/idei/vsi/yaponiya-maystra-sushi>); *У Німеччині*

поліція розшукує **скейтбордиста**, якого обвинувачують у перевищенні швидкісного режиму (ІЗ, № 38, 25.09.2008, с. 29), Найшвидший **сноубордист** Великобританії Джеймі Бароу продемонстрував смертельно небезпечний трюк, проїхався на сноуборді, причепленому до літака, вдовж злітної смуги (ІЗ, № 6, 12.02.2015, с. 30); Знайомтесь, це Андрій Дніпровець. Найактивніший **чатівець** січня, в гостях у “Друзів онлайн” (<https://uk-ua.facebook.com/fmGalychyna/posts/881789858540082>).

Важливою дериваційною особливістю в межах лексико-семантичної групи найменувань осіб за певним типом занять чи професією є наявність словотвірних синонімів – дериватів, що постали внаслідок приєднання до тієї самої твірної основи різних спільнофункційних словотвірних суфіксів (Валюх, 2006, с. 210). Це стосується передусім похідних найменувань, мотивованих запозиченнями *аваль, інтернет, піар, чат, есемес, скейтборд* та ін. Пор.: *інтернет* → *інтернетник, інтернетівець*; *чат* → *чатник, чатівець*; *піар* → *піарник, піарівець*; *аваль* → *авальник, аваліст*; *есемес* → *есемесник, есемесист*; *скейтборд* → *скейтбордець, скейтбордист* та ін.

Паралельна фіксація спільнокореневих похідних із суфіксами *-ник і -івець, -ник і -іст, -ник і -ист, -ець і -ист* засвідчує, що вони не мають обмежень у своєму використанні, напр.: *На відкриття виставок приходять переважно студенти та співробітники, причому співробітники – це і волонтери-гіди, піарники, куратори, і електрики та роботяги, які руками матеріалізують ідеї художників* (УМ, № 103, 18.07.2012, с. 13); *Звичайний піарівець, до того ж не дуже кваліфікований (не буде зайвим нагадати, що державний службовець має служити державі* (<http://maidan.org.ua/arch/arch2008/1223235628.html>); *Аваліст і особа, за яку він поручається, несуть взаємну відповідальність* (ЦП 2005, с. 94), *А де цей авальник?* (З розмови).

У межах словотвірних парадигм іменникових неозапозичень новоутворення – найменування осіб за професійною дією, сталим чи тимчасовим видом заняття, у свою чергу, слугують твірними для дериватів із модифікаційним словотвірним значенням ‘*особа жіночої статі щодо особи чоловічої статі, названої твірним іменником*’, які утворюються за допомогою продуктивного в українській мові суфікса *-к-а*, зрідка – суфікса *-иц-я*, пор.: *скейтбордист* → *скейтбордистка*, *сноубордист* → *сноубордистка*, *сноукайтингіст* → *сноукайтингістка*, *серфінгіст* → *серфінгістка*, *чатник* → *чатниця*. Напр.: *Аннамарі Чундак – відома українська сноубордистка, яку спортивні аналітики називають надією Олімпійських ігор у Сочі* (М № 1, № 2, лютий 2014, с. 10); *Любіть красивих струнких серфінгісток – грайте одні з них і покажіть, що дівчата в цій справі не відстають від хлопців* (http://itsmygame.com.ua/surfing-game_tag.html); *Зйомки реклами “Із чого сделаны наши девчонки?”*, в якій представлено колекцію спортивного одягу *Nike Women*, відбулися у київському Міжнародному центрі культури і мистецтва (Жовтневому палаці). У зйомках узяли участь російські спортсменки – олімпійська чемпіонка з фігурного катання *Аделіна Сотникова, скейтбордистка Катерина Шенгелія, легкоатлетка Крістіна Сівкова й актриса Ірина Горбачева* (<http://www.ukrkino.com.ua/kinotext/news/?id=7362>).

Це словотвірне модифікаційне значення зумовлене граматичною особливістю мотивувального іменника, а саме – належністю його до чоловічого роду. Як бачимо, відома в українській мові тенденція – можливість творення похідних одиниць з модифікаційним значенням ‘*особа протилежної статі*’ практично від кожного іменника, який називає особу за професією, певним видом діяльності, – поширюється і на іменники із запозиченими основами у межах сформованих ними словотвірних гнізд. Пор.: *скейтборд* → *скейтбордист* → *скейтбордистка*; *сноуборд* → *сноубордист* → *сноубордистка*; *сноукайтинг* → *сноукайтингіст* → *сноукайтингістка*, *серфінг* → *серфінгіст* → *серфінгістка*.

Агентивна семантика неозапозичень – найменувань осіб за професією чи певним видом занять на *-ер* уможливило творення від них дериватів із суфіксом *-ств-о* із словотвірним

значенням ‘заняття особи, названої твірним іменником’, що свідчить про словотвірну адаптацію запозичень, залучення їх до словотвірних процесів за українськими словотвірними моделями. Пор.: *бєбі-ситер* → *бєбі-ситерство*, *геймер* → *геймерство*, *дигер* → *дигерство*, *догхантер* → *догхантерство*, *іміджмейкер* → *іміджмейкерство*, *лайфхакер* → *лайфхакерство*, *серфер* → *серферство*, *фрилансер* → *фрилансерство*, *хостер* → *хостерство*, *хедхантер* → *хедхантерство*, *хакер* → *хакерство* та ін. Напр.: *За кордоном можна жити у сім'ї, займатися бєбі-ситерством, навчати мов, збирати овочі і фрукти* (<http://www.jobs.ua/ukr/akticles/>); *Хлопець пропускає заняття у коледжі, свариться з мамою, багато тренується, щоб бути крацим у геймерстві* (<http://gazeta.ua/articles/culture/ukrajinsky-film-pro-kiber-sport>); *Догхантерство для цих осіб – уже не просто “чистка”, воно перетворилося на свого роду релігію зі складними обрядами* (ІЗ, № 47, 24.11.2011, с. 18); *Реклама, іміджмейкерство, наблік-релішнз – це області вправного маніпулювання довірливою публікою* (http://studopedia.su/6_24938_pravda-i-brehuja); *Якщо вже є сформоване середовище людей, які готові й розуміють усі особливості фрилансерства, необхідно закріпити їхні права й обов'язки на законодавчому рівні* (Д, № 197, 31.10.2012, с. 6); *У відповідь дружина звернулася в поліцію, звинувативши благовірного в хакерстві* (ІЗ, № 12, 22.03.2012, с. 26).

Зазначимо, що продуктивність цього словотвірного типу зростає.

Свідченням словотвірного освоєння запозиченої лексики українською мовою є деривати з модифікаційним словотвірним значенням “демініутивність” із зменшено-пестливим суфіксом *-ик*, напр.: *смайл* → *смайлик*, *сайт* → *сайтик* та ін. Такі іменники виражають позитивне ставлення до висловленого, напр.: *Фактично, на сьогоднішній день смайлики тільки інформують про емоційно забарвлене відношення автора до тексту* (http://8ref.com/14/referat_14590.html); *Цей сайтик написаний на HTML 5 та CSS3* (<http://blog.mika.biz.ua/tag.php?tag=%D1%E0%E9%F2%E8%EA>).

Матеріали дослідження засвідчують, що від іменникових основ неозапозичень активно утворюються абстрактні іменники на позначення різноманітних процесів або їхніх результатів з іншомовними суфіксами *-изаці-я* / *-изаці-я*, пор.: *айпад* → *айпадизація*, *бренд* → *брендизація*, *вайбер* → *вайберизація*, *інтернет* → *інтернетизація*, *чат* → *чатизація*, *зомбі* → *зомбізація*, *смартфон* → *смартфонизація*, *тюнинг* → *тюнингизація*. Напр.: *Айпадизація всього світу дійшла до сільгосптехніки. Компанія Вадерштад представила новинку: тепер просапна сівалка Тетро з новим програмним забезпеченням на базі iPad від Apple* (http://www.agro-parts.com.ua/ru/news/page_1399222028.htm); *Масова комп'ютеризація, інтернетизація та смартфонизація виводить процес отримання знань молоддю і не тільки, на новий, зовсім інший рівень* (<http://business-territory.com/articles/samoosvita-%E2%80%93-novii-trend-chi-neobkhidnist>); *Зомбізація народу стає очевидною нині, коли виконавці подібних пісень навіть не замислюються, що вони співають* (<https://www.ridivira.com/uk/suspilstvo/541-khristiyanizm-i-komunizm>).

Спостережено, що запозичення слугують твірними основами для абстрактних іменників словотвірного типу із суфіксом *-ізм* / *-изм*, які позначають певні явища або процеси, напр.: *дигер* → *дигеризм*, *смартфон* → *смартфонізм*, *айфон* → *айфонізм*, *айбокс* → *айбоксізм* та ін. Пор.: *Однак серед молоді, основними цінностями для якої наразі є пофігізм та айфонізм, виявилось, є ті, кому найперше важлива свобода, чесність, відповідальність* (<http://dniprograd.org/blogs/199>);

Водночас потрібно зазначити, що словотвірні гнізда, вершинними словами яких є новітні запозичення, структурують відприкметникові іменники на *-ість* із загальним значенням абстрактної ознаки, які відзначаються досить високою продуктивністю, зумовленою потребами в спеціальній лексиці, пор.: *дайвінг* → *дайвінговий* → *дайвінговість*, *демпінг* → *демпінговий* → *демпінговість*, *фейк* → *фейковий* → *фейковість* та ін. Напр.: *За її словами, вчора у соціальній мережі з'явилися два однотипні фейкові відео. Що спільного у цих двох відео? Відповідь*

одна – **фейковість**, **брехливість**, **замовність** (<http://vikka.ua/novini/35278-zhukovska-otsinila-video-pro-brudnu-vodu-fejkovist>). Зрідка трапляються відприкметникові іменники на взіречь *трастовий* → *трастовізація*. Семантика цих іменників тісно пов'язана із семантикою твірних основ.

Деривація іменників зі значенням опредметненої дії чи стану за допомогою питомого українського суфікса **-анн-я** відбувається здебільшого з опертям на дієслівну твірну основу, мотивовану неозапозиченням: *бренд* → *брендувати* → *брендування*, *демпінг* → *демпінгувати* → *демпінгування*, *дисконт* → *дисконтувати* → *дисконтування*, *ремітер* → *ремітерувати* → *ремітерування*, *тюнінг* → *тюнінгувати* → *тюнінгування*, *фrape* → *фrapeувати* → *фrapeування* та ін. Пор.: *Таким чином, довгострокову заборгованість має сенс дисконтувати у тому випадку, якщо вона утворилася від видачі не на ринкових умовах (наприклад, безвідсоткова заборгованість або за ставкою, істотно нижче ринкової)* (http://cons.parus.ua/_d.asp?r=08G62a2e0bbf0ce5c4008594725d0e5cc6827); *В економічній літературі цей термін в основному визначений таким чином: дисконтування – це приведення майбутніх грошових потоків до поточного періоду з урахуванням зміни вартості грошей з часом* (http://cons.parus.ua/_d.asp?r=08G62a2e0bbf0ce5c4008594725d0e5cc6827); *Як можна тюнінгувати велосипед* (<http://yakpros.ru/hobbi-ta-rozvagi/31035>); *Тюнінгування автомобіля – це складний процес переобладнання його до такого стану, який би повністю задовольняв його власника* (<http://econom.lnu.edu.ua/files/ek-you/n3/st12.html>).

Високу словотвірну спроможність виявили новітні запозичення у творенні складних слів – композитів і юкстапозитів, утворених за допомогою осново- та словоскладання. Використання цих різновидів морфологічного способу словотворення в різні періоди, на думку Н. Клименко (2008), має своєрідні риси, зумовлені появою нових слів у відповідь на соціальне замовлення, збільшенням запозичень як бази для складних слів, засвоєння яких веде до виокремлення нових або зростання продуктивності вже відомих основ і залучення їх у процеси словотворення (Клименко, Карпіловська, Кислюк, с. 134).

Н. Клименко (1979) назвала композицію, або основоскладання, вищим ступенем абстрагування, оскільки наслідком цього процесу є об'єднання в одному слові кількох основ, що дає змогу точно характеризувати предмети, явища за кількома ознаками (с. 340).

Запозичення у складі композитів дослідники називають основами-класифікаторами, що визначають профіль базового, означуваного компонента складного слова, та основами-ідентифікаторами, що займають останню позицію в слові, виконують роль базового компонента композита (Клименко, Карпіловська, Кислюк, 2008, с. 207). Так, за нашими спостереженнями, в українській мові на сучасному етапі продовжують активно формуватися композити з основою-класифікатором **аудіо-**, який указує на зв'язок поняття зі звуком, слухом, способом запису і відтворення звукової інформації, та **медіа-** / **медіа-**, напр.: *аудіобрендинг*, *аудіооб'єкт*, *аудіовізуальний*, *аудіогід*, *аудіокодек*, *аудіореклама*, *аудіоплач*, *медіафайл*, *медіафраншиза*, *медіахолдинг*, *медіядискурс*, *медіапроект*. Напр.: *Аудіобрендинг* покликаний зробити кожен звуковий ряд, що використовується в рекламі, зробити так, щоб його впізнавало якомога більше людей (<http://sm.znaimo.com.ua/docs/607/index-6962.html?page=10>); *Іноді термін “аудіокодек” стосується апаратного забезпечення, наприклад звукової карти* (<http://www.gpedia.com/uk/gpedia/Аудіо-кодек>); *Замість господарів і уявної “дитини в біді” на підлозі стояли потужні колонки увімкненого комп'ютера, з яких і минув аудіоплач...* (УМ, № 65, 05.05.2012, с. 9); *На думку фахівця (Володимира Різуна), який уже близько 30 років готує фахових мовців-журналістів, сьогодні в журналістиці відбувається “криза професії”.* Вона пов'язана з падінням рівня професіоналізму та професійної культури. Причина в тому, що в **медіагалузь** прийшло дуже багато людей, які мають опосередковане ставлення до журналістики (Д, № 135 – 136, 02 – 03.08.2013, с. 19); *Також слід вказати місце події, дату, час і номер виборчого округу,*

коротко описати порушення і завантажити докази у вигляді **медіафайлів** (УМ, № 99, 11.07.2012, с. 4); – *А чи потрібна нам медіафраншиза?! Може обійдемося?* (Д, № 110–111, 27–28.06.2013, с. 20).

Нарощують свій дериваційний потенціал основи **аква-**, що відповідає поняттям “водний”, “вода”, та **відео-**, що вказує на належність поняття до зображення телевізійних, радіолокаційних та інших складних електричних сигналів на екрані, пор.: *аквазорбінг, аквахаус, аквалайн, аквааеробіка, аквалайф, відеочат, відеобібліотека, відеоблог, відеогалерея, відеокодек, відеоконцерт, відеоконтекст, відеоряд, відеосайт, відеоселектор, відеоспостереження, відеоменінг, відеофайл, відеохостес*. Напр.: *Це такий вид спорту, в якому в надутій прозорій кулі скочуються з гори, причому людина знаходиться всередині, або наприклад коли надувну кулю прив'язують тросом і можна бігати по воді (аквазорбінг), нагадує білку в колесі))* (<http://posekretu.com.ua/205830-shho-znachit-zorbing.html>); *На сьогоднішній день аквааеробіка, за відгуками, найефективніший засіб для всіх людей, які хочуть не тільки схуднути і тримати тіло в тонусі, але і відновити здоров'я* (<http://bonjour.altervista.org/hvoriy/category/naryami-fitness9-9/page/6/>); *А на сьогодні можна констатувати, що це вже повноцінний спорт – аквабайкінг – зі змаганнями, кубками, нагородами та професійними спортсменами, який курирує Міжнародна асоціація водно-моторних видів спорту (IJSBA)* (<http://pravda.ks.ua/blogs/8036-maryana.html>); *Н.265 або високою ефективністю відеокодування (HEVC) є новою технологією відеокодек* (<http://uk.wondershare.com/tips/what-is-h265.html>); *Нарешті, важливий відеоконтент це й для лінкблдинга, тобто побудови мережі якісних зворотних посилань на сайт, який розкручується* (<http://webstudio2u.net/ua/web-promotion/766-raskutka-saitov-video-kontent.html>); *До 13 липня переглядатимуть короткі та довгі метри документального кіно – проходилимуть безкоштовні відеосеанси цювечора о 21:00 просто неба на Площі Ринок* (Д, № 118, 11.07.2012, с. 11).

З розвитком високих технологій і комп'ютеризації багатьох процесів у житті людини в українській мові набувають дериваційної активності й основи **смарт-** (“розумний”), **веб-** (“система доступу до пов'язаних між собою документів на різних ком'ютерах, підключених до Інтернету”), **вікі-** (“веб-сайт, що дає змогу користувачам самостійно змінювати вміст сторінки”), **дайв-** (скорочена форма лексеми *дайвінг* – різновид підводного плавання), **інфо-** (усічення від слова *інформаційний*), **кібер-** (скорочення від слова *кібернетичний*), **гейм-** (зі значенням “гра”), **інтернет-** (як перша незмінювана частина складних слів, що має значення “стосується інтернету”), **тач-** (“сенсорний”) та ін., пор: *веб-банер, веб-банкінг, веб-браузер, веб-вузли, веб-дизайн, веб-інтерфейс, веб-крамничка, веб-поліцейські, веб-редактор, вікіджерела, вікімедіа, вікіновини, вікісховище, вікіпідручник, вікі-розмітка, вікі-сайти, вікі-хостес, вікі-хостинг, геймпад, гейммайстер, геймхаус, гейміфікація, гейм-зона, гейм-парк, геймплей, гейм-портал, гейм-тестер, дайв-експозиція, дайв-сафарі, дайв-центр, інфо-трейд, інфо-зв'язок, інфо-ком, інфо-контент, інфо-маркетинг, інфо-поінт, інфо-сервіс, інфомед, інфотеймент, кіберлітак, кіберармія, кібербатальйон, кібервійни, кіберкомпанії, кіберніж, кіберспорт, кібершпигунство, кіберправоохоронці, інтернет-магазин, інтернет-пейджер, інтернет-юзер, інтернет-шопінг, інтернет-трейдинг, інтернет-фільтр, інтернет-файлообмінник, інтернет-трафік, інтернет-транзакції, інтернет-сфера, смарт-картка, смарт-фото, смарт-холдинг, смарт-центр, смарт-шоп, смарт-юніон, смарт-ящик, таचनाд, тачдекор, тачінфо, тачкнига, тачлист, тачстайл, тачтрек*. Напр.: *Вікі-сайт* допомагає організації збирати й записувати корпоративні знання, об'єднувати вміст із численних джерел, і обмінюватися планами та ідеями (<http://support.office.com/uk-ua/article/>); *Ідеєю було, щоб кожна особа успішно обрала ліцензію й зробила внесок у Вікісховище принаймні одною роботою гарної якості й використала цей контент у якомусь іншому проекті Вікімедіа* (<http://support.office.com/uk-ua/article/>); *Перший геймпад Xbox вийшов у розробників досить великим, що не подобалося багатьом гравцям*

(<http://poradu.pp.ua/internet/38091-scho-take-geympad-upravlnnya-vidi.html>); По-перше, базові фічі та збалансований **геймплей** – це те, що найбільше подобається гравцям у наших іграх (<http://company.plarium.com/ua/news/press/>); Вперше в рамках KIBS була представлена **дайв-експозиція**, в якій взяли участь **дайв-центри**, клуби, виробники спорядження та оператори дайвінг-туризму (http://ua.kibs.com.ua/view.exb_hist/); Та бувають і більш витончені різновиди **кібервідморозків**. Вони не просто входять у довіру через Інтернет, а закохують у себе, а потім ненав'язливо змушують дівчат виконувати свої забаганки (ІЗ, № 8, 23.02.2012, с. 12); **Кібершпигунство** може здійснюватися як дистанційно, за допомогою Інтернету, так і шляхом проникнення в комп'ютери і комп'ютерні мережі підприємств звичайними шпигунами ("кротами"), а також хакерами (<http://goal-int.org/ponyattya-ta-zmist-kibershpigunstva/>); За умовами такого тарифу клієнт за фіксовану абонплату отримує певний обсяг **інтернет-трафіку** (Д, № 240–241, 30–31.12.2011, с. 32); Усе частіше банки надають перевагу платіжним карткам із чипом, намагаючись переобладнати свою інфраструктуру для **смарт-карток** (ІЗ, № 32, 09.08.2012, с. 10); Відповідно до повідомлення на офіційному сайті ВРУ, спеціальним режимом оподаткування зможуть скористатися компанії, які займаються розробкою та продажем програмного забезпечення (ПЗ), програмуванням, тестуванням, надають ІТ-консультації та послуги з управління комп'ютерними системами, обробкою даних, а також розміщення інформації на **веб-вузлах** тощо (Д, № 90, 29.05.2012, с. 7); Доволі швидко встановили: "**веб-крамничка**" сформітностей розміщена на сервері "Укртелекому" в столиці (ІЗ, № 1–2, 2011, с. 19); У відділку вам посміхнуться, вислухають, можуть навіть запропонувати чаю, але з такою ж посмішкою повідомляють, що надії на те, що вам повернуть втрачену річ, дуже й дуже мало. У чому власне мени півроку тому переконався **веб-редактор** "Дня" (Д, № 194–195, 25–26.10.2013, с. 21); напр.: Наприклад, деякі слухачі, які бачили, як молодь користується **тачпадами**, намагаються не натиснути потрібне посилання мишкою, а просто тицьнути пальцем у монітор (ВК, № 54–55, 22.05.2012, с. 5); Техніка, нині використовувана музикантом не є різновидом тепінг (про що Маврін постійно заявляє сам), і називається "**тачстайл**" (touchstyle), "техніка допиту" (http://www.people.su/ua/68183_2).

Зростає активність основ-ідентифікаторів **-ленд** (зі значенням 'всесвіт') та **-мейкер** (зі значенням 'творець, майстер'): **зомбі-ленд**, **зооленд**, **ігроленд**, **еколенд**, **євроленд**, **дизайн-ленд**, **тікет-ленд**, **байк-ленд**, **хобі-ленд**, **піца-ленд**, **іміджмейкер**, **кліпмейкер**, **арт-мейкер**, **ботмейкер**, **кліпмейкер**, **маркетмейкер**, **нюзмейкер**, **пейсмейкер**, **піцмейкер**, **трафікмейкер**, пор.: І були ті, хто казав, що приєднання до ЄС означає втрату незалежності, національної, культурної, релігійної ідентичності, бо "**Євроленд**" – це Вавілон – розсадник гріха, наркотики, аборти, контрацепція, розлучення (К, № 40, 18.10.2013, с. 22); **Ефект Фенікса для Ігроленду** (ІЗ, № 3, 18–24.01.2008, с. 10); **Всі сфери діяльності в "Еколенді"** взаємопов'язані і поєднані в цілісну модель розвитку дітей (<http://ekoland.lviv.ua/elementary-school/>); **Тепер з понеділка до п'ятниці** глядач зможе насолоджуватися півгодинними розмовами про "добре й вічне", слухати історії успіху, пізнавати культурний ландшафт України, а по вихідних дивитися програми з **нюзмейкерами** тижня (Д, № 179–180, 26–27.09.2014, с. 17); **Маркетмейкер** – брокер або дилер, діяльність якого як професійного учасника валютного або фондового ринку полягає у забезпеченні постійних котирувань цін продавця та покупця на певні фінансові інструменти від свого імені або від імені клієнта (http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123437); **Піцмейкер** або **піцайоло** – так називають майстра з приготування піци (<http://www.dcz.gov.ua/ter/control/uk/publish/article>).

Крім того, в українській мові на сучасному етапі її розвитку активно функціонують гібридні композити, які утворилися за допомогою поєднання основ іншомовних лексем як в адаптованому, так і в неадаптованому вигляді, в іншомовній графіці, та питомих слів, пор.: **веб-редактор**, **web-парад**, **Web-сторінка**, **java-машина**, **java-програмування**, **java-ігри** та ін., напр.: У відділку

вам посміхнуться, вислухають, можуть навіть запропонувати чаю, але з такою ж посмішкою повідомляють, що надії на те, що вам повернуть втрачену річ, дуже й дуже мало. У чому власне мені півроку тому переконався **веб-редактор** “Дня” (Д, № 194–195, 25–26.10.2013, с. 21); **Веб-сторінка** – це текстовий файл, що містить опис зображення мультимедійного документа на мові гіпертекстової розтки – HTML (ОІТКТ, с. 245); Ну і на завершення, для того, щоб остаточно відповісти на питання про те, що таке Java, торкнемося такої важливої сфери **Java-програмування**, як програмування **Java-ігор** (<http://a-yak.com/shho-take-java/>). Процеси гібридизації засвідчують активне залучення запозичених слів до участі в продукуванні нових словотвірних одиниць.

Зрідка трапляються композити, утворені за допомогою основоскладання із суфіксацією на взірець *лізигодавець*, *лізингоодержувач*. Проте здебільшого механізм поєднання основ у композитних утвореннях, у яких беруть участь запозичення, становить собою комбінування основ без єднальних голосних, аглютинативне словотворення та гібридизація – поєднання українських та запозичених основ слів. Це підтверджує думку Н. Клименко (1984) про те, що для композитів характерний свій специфічний спосіб упорядкування семантичних компонентів, який створює передумови формування нових значеннєвих зв’язків лексем на антонімічній чи синонімічній основі (с. 237).

Отже, композиція є одним із продуктивних способів творення нових слів на основі новітніх запозичень у ролі твірних. Структурно-семантична специфіка композитних дериватів полягає в особливостях лексичної сполучуваності слів.

У субстантивному блоці словотвірних гнізд з вершинами-неозапозиченнями окрему групу формують іменникові складні лексеми, утворені способом складання слів – юкстапозити. В українській мові традиційно словоскладання порівняно з основоскладанням було менш продуктивним способом творення нових слів. Однак матеріали дослідження словотвірного потенціалу новітніх запозичень засвідчують значне число юкстапозитів, які є наслідком словоскладання з участю запозичених слів. В. Фурса (2005) вважає, що юкстапозити передають нові поняття, які не можна передати ні одним словом, ні словосполученням. Зв’язок між компонентами таких дериватів, на думку дослідниці, вільний, тобто сама модель побудови не передбачає морфологічних змін у структурі її складників (с. 153). Юкстапозити, утворені з участю неозапозичень, – це здебільшого найменування різноманітних товариств, компаній, банків, фірм, програм, видів спорту, осіб за професією тощо, пор.: “*Брок-Порт*”, “*Івент-Сервіс*”, “*Дисконт-Формат*”, “*Байк-Хан*”, “*Байк-готель*”, “*Байк-журнал*”, *бебі-клуб*, “*Ботчат*”, *брокер-дилер*, *брокер-аутсайдер*, *букінг-менеджер*, *дайвінг-інструктор*, *дайвінг-туроператор*, *кайтер-професіонал* та ін.

Юкстапозити за складом твірних компонентів поділяємо на дві групи. До першої групи належать складні іменники, утворені поєднанням двох запозичених слів. До них належать: *авіста-трейдинг*, *альпари-брокер*, *арт-рекрутинг*, *байк-трейд*, *байк-джейринг*, *банджі-джемпінг*, *бебі-пати*, *бебі-ситер*, *бейс-джемпінг*, *графіті-бомбінг*, *графіті-рейтер*, *еспресо-лунго*, *еспресо-ристрето*, *еспресо-корето*, *інтернет-провайдер* (тут *інтернет* – міжнародна інформаційна комп’ютерна мережа), *кеш-сервер*, *лате-макіато* та ін. Напр.: *Однак будь-яка собака, якій під силу тягнути на буксирі поклажу і при цьому швидко бігти в потрібному напрямку в упряжці, може взяти участь у навчанні байк-джейринг* (<http://pik.cn.ua/print/5981/>); *Останнім часом з’явився ще один аналог банджі-джемпінгу, що також вимагає спеціальної підготовки та витривалості до перевантажень* (<http://ropejumping.lviv.ua/articles/bungee-jumping/>); *В галузі Вітчизняного графіті заслужують на увагу часопис Element і фотопанк-зін We Are The City Scout чотирьох графіті-райтерів і фотографів із Києва, Тернополя і Ялти* (Д, № 22–23, 07–08.02.2014, с. 20); *На лекції пан Вейгль наводить приклад роботи Ніколаса Роя з групи “Надійних робіт” Масачусетського технологічного інституту, яка присвячена захисту приватного*

життя в інтернет-просторі, зокрема збереженню електронного листування **інтернет-провайдерами** (Д, № 110–111, 27–28.06.2012, с. 19); На цьому тижні співробітники МВС після річних скарг ААУ нарешті заблокували роботу популярного сайту. Але, враховуючи той факт, що міліція могла вилучити лише **кеш-сервери** (сервери з контентом ще у вересні було переведено за кордон), ресурсу буде неважко відновити роботу після нетривалої перерви (К, № 40, 18.10.2013, с. 29); В **лате-макіато** можна додавати сиропи будь-яких смаків за винятком цитрусового: від нього може згорнутися молоко (<http://www.li.org.ua/jak-prigotuvati-latte/>).

Друга група охоплює складні слова, що постали внаслідок поєднання запозиченого та питомого слів, у тому числі лексем інтернаціонального характеру. До них належать іменники **айпад-ціни**, **арт-солянка**, **байк-фестиваль**, **банджі-стрибок**, **банджі-клуб**, **банер-вимагач**, **бейс-об'єкт**, **гриль-сковорода**, **краш-подія**, **серфінг-система**, **шопінг-стиліст** та ін., напр.: **Банер-вимагач** може маскуватися під повідомлення від правоохоронних органів і загрожувати кримінальною відповідальністю за зберігання та розповсюдження дитячої порнографії, якщо ви не сплатите штраф (<http://pan-ta-pani.com/25232-yak-vidaliti-virus-vimagach.html>); *Ось він: на грилі або на **гриль-сковороді** підсушити скибочки хліба* (Д, № 28–29, 15–16.02.2013, с. 10); *Масштабний **байк-фестиваль** відбувається в Одесі* (http://24tv.ua/masshtabnyi_baykfestival/); *А на перших метрах дистанції болід Шумі знову потрапив в епіцентр **краш-подій**, коли посприль розвороту “Лотуса” Романа Гросжана* (УМ, № 76, 29.05.2012, с. 9).

Препозитивними компонентами у складі юкстапозитів часто слугують аббревіатури, пор.: **ADSL-модеми**, **BTL-акції**, **COM-порт**, **DVD-плеєр**, **DNS-ім'я**, **3D-проектор**, **USB-накопичувач**, **GPS-координати**, **3G-WiFi-роутер**, **SIM-картка** та ін. Напр.: Підключення модема починається зі з'єднання з комп'ютером шнуром через **COM-порт** або **USB** (внутрішній модем устанолюють усередені системного блока в слот **PCI**) (ІІКТ, с. 141); Цього разу вони привезли чудові дарунки – сучасний телевізор та **DVD-плеєр**, а на додаток – відеотеку мультиків, які звеселятимуть хлопчиків і дівчаток пригодами улюблених героїв і даруватимуть позитивні емоції (ІЗ, № 7, 13.02.2014, с. 17); Цей сервер надає користувачеві можливість відправляти й одержувати повідомлення через Internet з використанням поштових адрес (ім'я поштової скриньки @ **DNS-ім'я** сервера електронної пошти) (ОІКТ, с. 258); Місцевий підприємець вирішив відкрити невеличкий кінотеатр – на 30 місць: узяв у оренду приміщення, купив дороге обладнання, зокрема **3D-проектор** і спеціальні окуляри (ІЗ, № 25, 21.06.2012, с. 13); Дорогою додому крадій загубив рюкзак, в якому, окрім поцуплених речей, був **USB-накопичувач** із його домашнім завданням (ІЗ, № 21, 24.05.2012, с. 26); Дешеві **3G-WiFi-роутер** в Інтернет-магазині. Звертається за телефоном (044) 323-03-34 (реклама).

За компонентним складом переважають дволексемні юкстапозити (**айриши-келих**, **аніме-посол**, **блок-хауз**, **дайвінг-туризм**, **комплаєнс-підрозділ**, **ноутбук-плита**). Однак трапляються юкстапозити, до складу яких входить три компоненти (**суші-тай-бар**, **інтернет-клієнт-банк**, **інтернет-сервіс-провайдери**, **хард-ток-шоу**, **стелс-екшн-сцена**, **он-лайн-концерт-презентація**, **шопінг-стиліст-іміджмейкер**). Напр.: *Каву по-ірландськи подають у спеціальному келиху з короткою ніжкою, який так і називається – айриши-келих* (<http://coffeerecept.pp.ua/ajrish-kava-abo-kava-po-irlandski/>); *В Азії впродовж місяця відзначатимуть незвичайний ювілей – сто років до дня народження кіберкота Дораемона, якого МЗС Японії назвало першим культурним **аніме-послом** країни* (УМ, № 121, 17–18.08.2012, с. 9); *Вольєр має дві частини – закриту і відкриту. У першій стоїть будка. Закриту обшиваю **блок-хаусом** ззовні та вагонкою зсередини* (ГпУ, № 89, 18.10.2013, с. 34); *Тоді про масовий **дайвінг-туризм**, який і нині перебуває в нас (на Чорному морі) у зародковому стані, не йшлося* (М, № 4, 6.04.2012, с. 14); *Інтернет-клієнт-банк Кредитпробанку передбачає тільки перегляд залишку по платіжній картці, тому з подальшого розгляду він виключений як слабкий гравець* (http://ua.Prostobank.ua/e_banking/statti/yak_viglydae/); *Представлення відео на пісню “Кактус”, он-лайн-концерт-презентація нового альбому Allor*

*Nothing / “Все або нічого”, сольний концерт у столичному Жовтневому палаці 26 квітня – ці події стали інфоприводом для зустрічі зі співачкою Джамалою (Д, № 62–63, 05–06.04.2013, с. 15); Остап Дроздов минулого тижня запустив новий авторський проект у жанрі **хард-ток-шоу** з однойменною назвою *Drozдов* (Д, № 179–180, 26–27.09.2014, с. 20).*

Отже, новітні запозичення різної семантики і структури поповнюють інвентар словотворчих засобів української мови, слугуючи базовими основами для творення нових слів.

Свідченням словотвірного освоєння новітніх запозичень українською мовою є їхня здатність формувати словотвірні гнізда – комплексні словотвірні одиниці, які об’єднують похідні слова зі спільним коренем, упорядковані відношеннями словотвірної похідності. У синтагматичному плані словотвірне гніздо представлене словотвірними парами та словотвірними ланцюжками. Парадигматично словотвірне гніздо становить сукупність дериваційних парадигм – сукупностей дериватів одного ступеня творення, об’єднаних тотожністю твірної основи і протиставлених словотворчими формантами. Високий словотвірний потенціал мають словотвірні гнізда, вершинні слова яких, з урахуванням їхніх семантико-структурних властивостей, активно функціонують у мові українців у зв’язку з суспільною затребуваністю.

Структурно й семантично розлогим є субстантивний блок похідних слів, мотивованих неозапозиченнями різної семантики і структури. Домінантну групу становлять десубстантиви із словотвірним значенням ‘особа за професією, сталим чи тимчасовим видом занять’, яке передають суфіксами різної продуктивності: **-ник, -ист / -іст, -ець, -івець**. Функціональна взаємодія цих суфіксів – здатність сполучатися з тією самою твірною основою запозиченого слова, утворюючи спільнокореневі десубстантиви із синонімічними значеннями, є їхньою характерною особливістю. Належність цих похідних іменників до чоловічого роду зумовлює творення від них дериватів із словотвірним значенням ‘особа жіночої статі щодо особи чоловічої статі, названої твірним іменником’. Агентивна семантика неозапозичень на **-ер** уможлиблює деривацію похідних одиниць із суфіксом **-ств-о** із словотвірним значенням ‘заняття особи, названої твірним іменником’, продуктивність яких зростає.

Від іменникових основ неозапозичень активно утворюються абстрактні іменники на позначення різноманітних процесів або їхніх результатів з іншомовними суфіксами **-изаці-я/ -ізаці-я** та питомим суфіксом **-изм-**. Деривація іменників зі значенням опредметненої дії чи стану за допомогою питомого українського суфікса **-анн-я** відбувається здебільшого з опертям на дієслівну твірну основу.

Високу продуктивність виявили неозапозичення у творенні складних іменників – композитів та юкстапозитів, що сформували структурно й семантично окреслену групу.

Специфічною ознакою композитних дериватів є спосіб поєднання основ твірних слів. Це передусім комбінування основ без єднальних голосних, аглютинативне словотворення та гібридизація дериватів, що виникає внаслідок поєднання українських та запозичених основ слів.

За компонентним складом юкстапозити, які постали внаслідок словоскладання, – це двокомпонентні та трикомпонентні структури. Їхньою типологічною ознакою є поєднання чужомовних компонентів та запозиченого й питомого слів, у тому числі лексем інтернаціонального характеру. Юкстапозити, утворені з участю неозапозичень, – це здебільшого найменування різноманітних товариств, компаній, банків, фірм, програм, видів спорту, осіб за професією тощо. Продуктивність композиції та юкстапозиції постійно зростає.

Перспектива нашої роботи полягає в подальшому дослідженні словотвірної поведінки новітніх запозичень-іменників та їхньої спроможності утворювати словотвірні гнізда, функціонуючи на новому мовному ґрунті.

Література

- Валюх, З. О. (2006). *Типологія словотвірних парадигм іменника в українській мові*. (Дис. доктора філол. наук). Ін-т укр. мови НАН України, Київ.
- Винокур, Г. О. (1959). Записки по русскому словообразованию. *Избранные работы по русскому языку*. (с. 419–442). Москва.
- Земская, Е. А., Кубрякова, Е. С. (1978). Проблемы словообразования на современном этапе. *Вопросы языкознания*, 6, 112–123.
- Клименко, Н. Ф. (1979). Словоскладання. Аббревіація. *Словотвір сучасної української мови*. (с. 314–402). Київ.
- Клименко, Н. Ф. (1984). *Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові*. Київ: Наукова думка, 1984.
- Клименко, Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк, Л. П. (2008). *Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі*. Київ : ВД Дмитра Бураго.
- Коробова, І. О. (2018). *Семантичне та словотвірне освоєння новітніх запозичень в українській мові*. (Дис. канд. філол. наук). Запорізький національний університет, Запоріжжя.
- Русанівський, В. М., Тараненко, О. О., Зяблюк, М. П. (Ред.). (2004). *Українська мова: енциклопедія*. (2-ге видання). Київ: Українська енциклопедія.
- Фурса, В. М. (2005). *Семантико-граматичне та словотвірне освоєння невідмінюваних імен*. Київ: Інститут української мови НАН України.

Джерела ілюстративного матеріалу

- ГпУ – Газета по-українськи (газета).
- Д – День (щоденна всеукраїнська газета).
- ІЗ – Іменем закону (громадсько-правовий тижневик).
- Ярош, О. В., Редько, М. М. (Ред.). (2009). *Інформатика і комп'ютерна техніка: навчальний підручник*. Київ : Вища школа.
- К – Країна (тижневий журнал по-українськи).
- Марахов, Л. Ф. (Ред.). (2005). *Основи інформатики та комп'ютерної техніки : навчальний посібник*. (Т. 1–3). Київ : КУЕТТ.
- М1 – Маршрут № 1 (спеціалізований додаток до газети “День”).
- М – Моменти (додаток до тижневика МВС України “Іменем Закону”).
- УМ – Україна молода (щоденна інформаційно-політична газета).